

OVER VUILAARDS, BUTSTEKKERS, ZEEPUISTEN, ZEIKERS, ZUIGERS, PLATTEKORSTEN EN CHAMPAGNEZUIPERS

Het dialectwoordenboek van de Vlaamse zeevisserij

Op 21 oktober ll. werd in het Cultureel Centrum te Koksijde het nieuwe woordenboek 'De Zeevisser' gepresenteerd.

Dit lijvige boek behandelt de dialectwoordenschat van het traditionele Vlaamse zeevissersbedrijf en maakt deel uit van het Woordenboek van de Vlaamse Dialecten (WVD). Het WVD is een taalwetenschappelijk project van de Universiteit Gent, dat sedert 1972 de dialectwoordenschat verzamelt van West-, Oost-, Zeeuws- en Frans-Vlaanderen en in afzonderlijke woordenboeken publiceert. Uitvoerster van het project en auteur van het woordenboek is Roxane Vandenberghe. Samen met het Nationaal Visserijmuseum van Oostduinkerke en de gemeente Koksijde verzamelde ze gedurende drie jaar allerlei woordenschat voortspruitend uit de zeevisserij.

Een bijbel voor de visserstaal

Dit woordenboek geeft een overzicht van dialectische benamingen van handelingen, technieken, levende wezens, voorwerpen, verschijnselen, e.d. gebruikt

De titel verklaard

- **vuilaard** ('vuulðòrt': Westkust): Noordse Stormvogel, zeevogel vaak zeer talrijk ver op zee als schipvolger, braakt bij verstoring een stinkende, olieachtige substantie op belager.
- **butstekker** ('butstekər': Belg.kust): Aalscholver, grote zwarte watervogel die wel eens een platvisje verschalkt.
- **zeepuist** ('zēəpuustə': Oostduinkerke): zeepokken, kleine kreeftachtige diertjes in kleine witte kalken huisjes levend en vaak uitgestrekte korsten vormend op golfbrekers
- **zeiker** ('zēəkar'): zeeanemoon, slijmerige, kleurrijke zeedieren groeiend op rotsen en golfbrekers in zee; bij aanraking op het droge, waterspuitend.
- **plattekorst** ('platakəst': Heist, Lissewege) en **champagnezuiper** ('sjampəzūipər': Heist): Steenbolk, kabeljauwachtige gekenmerkt door hoge bouw en opvallend koperkleurige rug.

door Vlaamse zeevissers bij de uitoefening van hun beroep. De pijlen zijn hierbij voornamelijk gericht op het traditionele en ambachtelijke vissersbedrijf, in voege tot rond de tweede wereldoorlog. Ook over zaken die al geruime tijd niet meer in de zeevisserij in gebruik

zijn, bv. het zeil- en mastwerk en touw- en blokwerk van de traditionele zeilvissloepen, de visvangst met het stroopnet en de beeg (de ouderwetse geoliede visserskleddij), de IJslandvaart, e.d. werd dus zoveel mogelijk dialectische informatie bijeengezocht.

De zoektocht naar dialectwoorden concentreerde zich op de hele Vlaamse kust (ook Frans- en Zeeuws-Vlaanderen behoren daartoe), op alle plaatsen die eeuwenlang bevolkt zijn geweest door een eigen, typische vissersgemeenschap en waar het traditionele zeevissersberoep ten minste tot aan de eerste wereldoorlog werd beoefend. Zo'n zestig zee- en strandvissers en scheepstimmerlui uit vijftien geselecteerde kustplaatsen, de meeste onder hen gepensioneerde beroepslui tussen 65 en 85 jaar oud, waren bereid mee te werken.

Het resultaat is een dik boek van bijna 900 bladzijden, geïllustreerd met zo'n 220 woordkaartjes en 250 tekeningen en foto's. 'De Zeevisser' is thematisch ingedeeld in zeven grote hoofdstukken. Aan het begin van elk hoofdstuk vind je een beknopte historische en technische toelichting, waardoor je het geheel kunt lezen als een 'echt' boek. Zie je 'De Zeevisser' veeleer als een woordenboek dan helpen de alfabetische registers achteraan je een heel stuk op weg.

De fantasie van de visser vertaald in een rijke verscheidenheid aan woorden

Een eerste opvallend kenmerk van de Vlaamse zeevisserijterminologie is de ongelofelijke rijkdom en verscheidenheid ervan. De 1222 opgevraagde begrippen leverden niet minder dan 8000 verschillende dialectwoorden op, wat dus neerkomt op een gemiddelde van 6,55 dialectnamen per begrip. Voor zo'n beperkt onderzoeksgebied is dat heel wat natuurlijk. Dit cijfer is ook maar een aanwijzing: voor een

Het dialectwoordenboek van de Vlaamse zeevisserij

aantal begrippen wordt aan de hele Vlaamse kust maar één dialectbenaming gebruikt, terwijl voor andere tot 18 verschillende woorden werden opgetekend. Waarom dit precies zo is, is moeilijk te verklaren.

Hoe ouder, hoe sappiger

Voor recente zaken, pas na de tweede wereldoorlog in de Vlaamse zeevisserij binnengebracht, zijn veel minder verschillende benamingen terug te vinden dan voor oudere begrippen, die al minstens 150 jaar meegaan. Zo noteerden we voor de korreboom (d.i. een grote houten boom die de netmond van de kor in de breedte openhoudt) een achttal verschillende dialectwoorden, zoals *baar*, *bus* en *korrestok* aan de Westkust, *buis* en *kordestok* aan de Oostkust en *roefel* in Zeeuws-Vlaanderen. De wekker (d.i. een ketting die vóór het net over de zeebodem gesleept wordt, om de bodembewonende vissen op te jagen) daarentegen is pas na 1950 in de zeevisserij ingevoerd en daarvoor zijn dan ook maar drie benamingen bekend, waarvan er twee daarenboven afkomstig zijn uit de standaardtaal (Frans en Nederlands), nl. *ravageur* en *wekker*.

AALSCHOLVER

GARNAAL

Voor dieren met commerciële betekenis (bv.: garnaal) bestaan vaak weinig dialectnamen. Niet-commerciële soorten of grappig uitzijende dieren (bv.: aalscholver) hebben er des te meer (RV)

Waar het hart van vol is

Bij zoutwaterdieren als vissen, weekdieren of schaaldieren kan het verschil in verscheidenheid o.m. verklaard worden aan de hand van de economische en maatschappelijke relevantie ervan voor de zeevisser. Zeevissen met een hoge commerciële waarde, die al eeuwenlang verhandeld worden, komen er bekaaid af wat betreft het aantal dialectische benamingen. Haring wordt aan de hele kust *haring* genoemd, kabeljauw heet overal *kabeljauw* en garnalen zijn *ge(e)rnaars* of *gernaarts*. Blijkbaar wordt er bij die dieren onbewust naar eenvormigheid in de naamgeving gestreefd, mogelijk om het verhandelen met 'anderstaligen' vlot te laten verlopen. Bovendien lijkt het erop dat zeedieren die een bepaalde (positieve of negatieve) emotionele reactie oproepen bij de visser, bv. omdat ze een opvallend uiterlijk hebben of omdat ze giftig zijn, veel guller bedacht werden met allerlei naampjes dan de meer 'gewone' soorten. Het harnasmannetje bijvoorbeeld heeft geen enkele commerciële waarde voor de zeevisser en ziet er bovendien – hoe subjectief ook – eerder lelijk en grappig uit. Er worden dan ook maar liefst 16 verschillende dialectnamen gebruikt om ernaar te verwijzen: de woorden *gernaars' noompje*, *kootje noom*, *potsekop*, *oude vent*, *smousje*, *dik-kop* en *neushangertje* spreken wellicht het meest tot de verbeelding.

Elk dialect zijn plekje

Een tweede opvallend kenmerk van het Vlaamse woordgebruik in de zeevisserij is dat de verschillende dialectnamen niet gegroepeerd zijn in mooi afgebakende gebieden, maar eerder verspreid voorkomen langs de Vlaamse kust. Toch is het mogelijk om een aantal terugkerende tendensen in de verspreiding van de benamingen te onderscheiden. Een eerste vaak weerkerend patroon is de tegenstelling tussen Zeeuws-Vlaanderen en de rest van de Vlaamse kust. Zo zijn de woorden *boeiing* en *boeisel* ('verschansing'), *korrekop* ('korijszer'), *straalder* ('stekende kwal'), *preekheer* en *scholvader* ('aalscholver') en *staart* ('kuil van de kor') typisch voor het Zeeuws-Vlaamse dialect. Ook de bijzondere positie van Frans-Vlaanderen is opmerkelijk. In veel gevallen sluit dit gebied wat de woordenschat betreft aan bij de Belgische kust, en in het bijzonder bij de Westkust, zoals aangegeven door het woord *meerlaan* voor de grote pieterman, dat enkel in Suydcoote, Bray-Dunes, De Panne en Oostduinkerke werd opgetekend. In andere gevallen echter gebruiken de Frans-Vlaamse vissers een eigen woord, dat niet 'over de schreve' voorkomt. Een voorbeeld hiervan is het woord *kappe* voor een golf op zee, dat enkel in

Frans-Vlaanderen werd geregistreerd, naast *bare*, *zee(tje)*, *golf* en *windgolf* in de rest van het gebied.

De export van het Oostendse vissersdialect

Aan de Belgische kust zijn er niet zo'n opvallende patronen merkbaar. Echt duidelijke tegenstellingen tussen de woordenschat van de Oostkust en die van de Westkust komen maar zelden voor, hoewel uit oude bronnen afgeleid kan worden dat die er vroeger wel moeten zijn geweest. Door de dominante economische en maatschappelijke rol die de Oostendse haven eeuwenlang gespeeld heeft in de Vlaamse zeevisserij, hebben Oostendse zeevissers ook met hun taal (woordenschat en uitspraak) collega's uit minder belangrijke kustplaatsen in niet onbelangrijke mate beïnvloed. Die invloed is vooral na de eerste wereldoorlog sterk toegenomen, toen zeevissers van over de hele Vlaamse kust naar Oostende verhuisd zijn. Die evolutie wordt soms weerspiegeld in de verspreiding van de benamingen voor een bepaald begrip. Zo kennen oude dialectvaste zeevissers nog een authentieke benaming voor een vleugel van een kor, nl. *hilling* in Blankenberge, *verk* of *schicht* aan de Westkust en in

Bray-Dunes en oor in Suydcoote.

De jonge Belgische vissers echter herinneren zich

die woorden nog maar vaag en gebruiken de benaming *wing*, een Engels leenwoord dat zich vanuit Oostende (en ook Zeebrugge) over de hele Belgische kust aan het verspreiden is.

Dit en nog veel meer pikante en sappige uitdrukkingen vindt u in het:

Woordenboek van de Vlaamse Dialecten (WVD), deel II Niet-agrarische Vaktalen, afl. 7 'De Zeevisser', LXXI + 815 blz., 220 woordkaarten, 251 illustraties, door Roxane Vandenberghe.

Het boek is te koop in het Nationaal Visserijmuseum van Oostduinkerke tegen 1500 BEF en consulenteerbaar in de VLIZ mediatheek.

Voor verdere inlichtingen over het project kan u terecht bij het WVD, Blandijnberg 2, B-9000 Gent, Tel. 09 264 40 79.